

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
TARIX FAKULTETI TARIX VA UNI O‘QITISH
METODIKASI KAFEDRASI**

**“AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR
DAVRIDAGI ILM-FAN VA MADANIYAT
RIVOJINING JAHON TAMADDUNIDAGI
O‘RNI”**

JIZZAX– 2021

2. Mirziyoev Sh.M., Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. -T.: “O’zbekiston”, 2017.
3. Asqarov A., O’zbekiston mustaqilligi sharoitida tarix fanining vazifalari. /O’zbekistonda ijtimoiy fanlar/.-T.: 1992 yil, №7,8.
4. Ibn Arabshoh, Amir Temur tarixi, II jild. -T.: “Mehnat”, 1991.
5. N.Shomiy, Zafarnoma. -T.: “O’zbekiston”, 1996.
6. Sh.A.Yazdiy, Zafarnoma. -T.: “Kamalak”, 1996.
7. Temur tuzuklari. -T.: “G’ulom nashriyoti” 1991.
8. Mo’minom I.M., Amir Temurning O’rta Osiyo tarixida tutgan o’rni va roli. -T.: “Fan”, 1991.
9. Xukxem X., Vlatitel semi sozvezdiy. -T.: Izdatelstvo “Adolat”, 1995.
10. Muhammadjonov A., A.Temur va temuriylar saltanati. -T.: “Qomuslar” bosh tahririyati, 1991.
11. Rui Gonsales de Klavixo. Samarqandga Amir Temur saroyiga sayohat kundaligi. (1403–146 yillar). -T.: “O’zbekiston”, 2010.

“...BIZ KIM – MILLATLARNING ENG ULUG’I, TURKNING BOSH BO’G’INIMIZ !”

JDPI magistranti - **Bobojonov Safar**
Ilmiy rahbar: dots. **Aqchayev Farruh**

Sohibqironning hayotiy faoliyatiga bag’ishlangan juda ko’p manbalar o’rganilib, ulardagi ma’lumotlar keng kitobxonlarga taqdim etilgan bo’lsa-da, bu ulug’ zot faoliyatining ba’zi tomonlari ko’pgina muxlislar, xususan, hozirgi yosh avlodlar uchun qiziqarlidir. Chunonchi, ko’pchilikni Amir Temurning ajdodi kim bo’lgan yoki ularni nima uchun barloslar deyishadi? kabi qator savollar qiziqtiradi.

Amir Temurning tug’ilib, ulg’aygan joyi haqida tarixiy manbalarda, ayniqsa, hozirgi olimlar fikrlarida ham bir xillik yo’q. Masalan, o’tmishdagi tarixiy manbalardan Sharafiddin Ali Yazdiyning bergan ma’lumotlariga ko’ra Sohibqiron hijriy 736- sichqon yil (milodiy 1336 yil 8-9 aprel) da Qashqadaryo viloyatining Kesh (Shahrisabz)dan o’n

uch chaqirim uzoqlikda bo'lgan Hoja Ilg'or qishlog'ida (keyingi davrlarda bu qishloq Yakkabog' tumaniga ham qo'shilgan), barlos Tarag'ay Muhammad bahodir oilasida dunyoga kelgan. [Sharafiddin Ali Yazdiy, 1997. 192-bet.] (Ushbu o'rinda izohlash lozimki "barlos" urug'-qabila nomi, "bahodir" esa jasoratli, dovyurak, botir kabi yuksak qobiliyatlarga egallikni anglatadi). Salohiddin Toshkandiyning "Temurnoma" asarida esa Sohibqironning tug'ilib o'sgan joyi otanasining dargohi emas, balki Amir Chokuning xonadoni-Zanjir Saradir. Zanjir Sara (saroy) (Qarshi shahri yaqinida) deb ko'rsatiladi. [Salohiddin Toshkandiy, 1991. 88-bet] Barloslarning nasl-nasabi haqida turlicha fikrlar mavjud. Ba'zi olimlar ularni mo'g'ullar urug'idan deb talqin etadilar. Bu fikrga qo'shilib bo'lmaydi.

Akademik Ahmadali Asqarov tomonidan barloslar bo'yicha aytilgan quyidagi fikrlar, ayniqsa xarakterlidir. Olim o'zining ishlarida bu sohada ko'pgina o'tmish tarixiy va so'nggi davrlar manbalarini tahlil etgan. Jumladan, u o'zining "O'zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixi" asarida Nizomiddin Shomiyning "Zafarnoma" asari [Nizomiddin Shomiy 1996. 21-bet] asosida barloslar haqida muhim ma'lumotlarni qayd etgan. Chunonchi, barloslarning asl vatani Onon va Qurulun daryosi havzalarida bo'lgan. Ular chingiziylar sulolasiga qadar ham o'ziga xos mavqeyga ega bo'lgan turkiy qabilalar sanalgan. Chingizxon davrida esa ular ancha o'ziga xos nufuzga va ishonchli harbiy kuchga ega bo'lganlar. [A. Asqarov, 2007. 255-256-betlar]

Amir Temurning otasi Barlos Amir Tarag'ay Muhammad Bahodir (vafoti 13601) ham barlos amirzodalari avlodidan sanalgan. Onasining ismi Tegin xotin bo'lgan. [Temur tuzuklari, 1996. 14-bet] Manbalarda yozilishicha, Temurning otasi Kesh viloyatidagi nufuzli amirlaridan biri bo'lgan va hozirgi Shahrisabz tumanidan 20-22 km sharqda Tanxoz daryosining o'ng sohilida joylashgan Niyoziy (Achig'i) nomidagi hududlar Amir Tarag'ayning merosiy mulki hisoblangan. [Azamat Ziyo, 2001, 154-bet] Amir Temur ham ana shu barlos amirzodalar oilasida voyaga yetgan. Temuriylar sulolasi davrida saltanatning siyosiy hayotida juda katta nufuzga ega bo'lgan.

Rashididin barloslarning ilk ajdodlari turk edi, deydi. Keyichalik ular yozma manbalarda mo'g'ullarning Nurin qabila ittifoqi tarkibida tilga olinadi. Aslida Barloslar turkiy tilli qabilalardan bo'lishgan. Ular turkiy tilda so'zlashsalarida uzoq davr mobaynida mo'g'ul qabila ittifoqi tarkibida bo'lib, mo'g'ul tili va urf-odatlarini yaxshi o'zlashtirganlar. Xitoyshunos olimi A.Yu.Zuyev barloslar kelib chiqish jihatidan turkiy xalq bo'lgan, degan xulosaga kelgan. Amir Temur va uning vorislari ham o'zlarini barlos turklaridan deb hisoblaganlar. Shuning uchun ham Amir Temur saltanatni qo'lga kiritgan davrda, 1370-yilgi Balx qurultoyida turk-mo'g'ul udumlariga amal qilib, xon nomini olishdan voz kechgan va o'zini amir deb atagan. [A. Asqarov, 2007. 255-256-betlar] Ammo xon bajaradigan barcha vazifalar amir zimmasida qolgan, umuman davlatni boshqaruvi Temurning qo'lida bo'lgan. Bosh amir-Oliy hukmron (davlat, hukumat boshlig'i, hukmdor- xon) sifatida barcha vazir va amirlar (hokimlar) hamda tobe mamlakatlar Amir Temurga bo'ysungan. (Bu soha davlatni boshqaruv tizimi masalasiga xos bo'lib maxsus fikr yuritish talab etiladi) Ushbu o'rinda qayd etish lozim bo'ladiki, ba'zi tarixiy manbalarda turk-mo'g'ul an'anaviy udumlarga zid keladigan fikrlar ham bayon etilgan. Chunonchi, taniqli tarixnavis olim Azamat Ziyoy hamda Poyon Ravshanov Amir Temur va Chingizxonning avlod-ajdodlari birligi haqidagi o'tmish manbalardagi rivoyat asosidagi fikrlarga qarshi mulohazalarni bildirishgan. [Azamat Ziyoy, 2001, 175-bet; Ravshanov P, 1997. 10-6et] Azamat Ziyoyning yozishicha, "Amir Temurning chingiziylardan bo'lmish Qozonxonning qizi Saroy Mulkxonimga (1337-1408) uylanishi, ya'ni xon avlodiga kuyov (ko'ragon), qarindosh bo'lishi uning siyosiy mavqeyini rasman bo'lsa ham mustahkamlashga xizmat qilgan.

Amir Temur va Chingizxon bir-biriga amakivachcha emas, balki begonadir. Temurning nasl-nasabi turkiyzabon barlos urug'idir. Chingizxonning urug'-aymog'i "jeti" [Sanaqulov U, 2011. 124-bet] ko'chmanchi mo'g'ul qavmidir. Ular o'rtasidagi qarindoshlik faqat xon avlodiga (chingiziylarga) kuyov (ko'ragon) bo'lishi bilan bog'lanadi, xolos. Zero Amir Temur bobomizning o'zlari "Biz kim-mulki Turon,

amiri Turkistonmiz! Biz kim – millatlarning eng ulugʻi, Turkning bosh boʻgʻinimiz!” deb bekorga aytmaganlar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sharafiddin Ali Yazdiy. “Zafarnoma”. T.: “Sharq”.1997.
2. Salohiddin Toshkandiy “Temurnoma” T. 1991.
3. Nizomiddin Shomiy. “Zafarnoma”. T.: “Sharq”. 1996.
4. Asqarov A. Oʻzbek xalqining etnogenezi va etnik tarixi. T.: “Universitet”, 2007.
5. Temur tuzuklari, T.: “Oʻzbekiston”, 1996.
6. Azamat Ziyo. Oʻzbek davlatchiligi tarixi. T.: “Sharq”. 2001.
7. Ravshanov P. Temurnoma (“Temurnoma” haqida soʻz), T.: “Sharq”. 1997.
8. Sanaqulov U. Amir Temur hayoti bilan bogʻliq tarixiy lavhalar. SamDCHTI nashri, 2011.

TEMUR TUZUKLARINING YARATILISHI

Burxonov Lazizjon JDPI, magistranti
Ilmiy rahbar: dotsent **Raya Nurqulova**

Bir yarim asr mobaynida moʻgʻullar zulmi ostida toptalgan, ezilgan Movarounnahrning siyosat maydonida paydo boʻlgan Amir Temurni faqat oʻz manfaatlari uchun kurashga chiqdi, desak yoki uning «Tuzuklari» faqat oʻzi uchun zarur edi, degan xulosaga borsak, haqiqatdan yiroqlashib, tor fikrlar doirasiga tushib qolgan boʻlamiz. Manbalarda eʼtirof etilishicha, Sohibqiron

mamlakat taxtiga oʻtirgan birinchi kunlaridanoq, yaʼni 1370 yil aprel oyidanoq davlat ishlarini qonuniy hujjatlar asosida yuritishga harakat qiladi. Bu fikrni oydinlashtirish zarurati shu xususda kengroq toʻxtalib, batafsilroq mulohaza yuritishni taqozo qiladi. Agar Amir Temur oʻz davlatini qonunlar asosida barpo etmasa, bunday davlatning nufuzi, salohiyati, obroʻsiga putur yetar va uning hukmdori ham yuqori darajada tan olinmasdi.

MUNDARIJA

Soʻz boshi. Tarix fakulteti dekani t.f.n. dots. A.H. Pardayev.....	3
I BOB. GʻARB VA OʻZBEKISTON OLIMLARI NIGOHIDA AMIR TEMUR DAVLATINING ICHKI VA TASHQI SIYOSATI.	
<i>B.M. Mirkomilov., S.R.Raimov.</i> Amir Temur va temuriylar davrida tasviriy va amaliy sanʼatning ravnaqi.....	5
<i>A. Pardayev., Anorboyev B.</i> Jahon harbiy sanʼat tarixida Amir Temurning oʻrni.....	10
<i>F.E.Toshboyev., Muzaffarova M.</i> Amir Temurning diplomatik aloqalari tarixiga oid.....	14
<i>F.Aqchayev., Qovulov J.</i> Sohibqiron Amir Temur buyuk bunyodkorlik siymosi.....	18
<i>A.Boltayev., S.Qobulov.</i> Amir Temur gʻarb va Oʻzbekiston olimlari nigohida.....	25
<i>A.Xolmurodov., Mustanov S.</i> Amir Temur kuchli va qudratli davlat asoschisi.....	30
<i>B.M.Mirkomilov, Yusupov I.</i> Amir Temurning Hindistonga yurishi haqida.....	34
<i>A.S. Majidov, Abduvaliev O.</i> Amir Temur davri razvedka xizmati xususida.....	39
<i>Xamraev Gʻ.Gʻ., Sattorov Sh.</i> Amir Temur va temuriylarning moliya-pul siyosati xususida.....	44
<i>Saidov J., Norqoʻziyev S.</i> Amir Temurning Gʻarbiy Yevropa davlatlari bilan diplomatik aloqalari.....	50
<i>Hasanboyev T.</i> Amir Temur va temuriylar davrida buyuk ipak yoʻli.....	53
<i>F.Aqchayev., Bahromov U.</i> Amir Temur shaxsiyati va uning harbiy mahorati.....	58
<i>Каримова Н., Жалолов С.</i> Международные торговые отношения в эпоху Амира Темура.....	64
<i>Tilavova G., Zokirova M.</i> Amir Temurning Eron, Suriya va	

Iroq hudulariga yurishlari tarixi.....	72
<i>Xolmurodov D., Qodirov D.</i> Amir Temur va Mirzo Ulug‘bek davrida ijtimoiy-iqtisodiy hayot.....	75

II-BOB. “TEMUR TUZUKLARI”, UNING YARATILISHI VA O‘RGANILISH TARIXI MASALALARI.

<i>Raya Nurqulova, Eshonqulov U.</i> Temur tuzuklarida adolat masalasi.....	81
<i>F.E. Toshboyev, Lapasova M.</i> Amir Temur faoliyatida adolat tamoyillari.....	86
<i>Xolboyev Z., Saydamov Sh.</i> “Temur tuzuklari” davlat boshqaruvi.....	90
<i>B.M.Mirkomilov., Yunusova O.</i> Amir Temur davlat boshqaruvida adolat timsoli.....	94
<i>Aliyev M., Ahmatov O’.</i> Amir Temur hukmdorligi davrida axborot siyosati.....	97
<i>Abdurasulova D., Usmonov M.</i> Amir Temur – faxrimiz va iftihorimiz!	99
<i>Aqchayev F., Bobojonov S.</i> “...Biz kim – millatlarning eng ulug‘i, turkning bosh bo‘g‘inimiz!”	105
<i>Raya Nurqulova, Burxonov L.</i> Temur tuzuklarining yaratilishi.....	108

III. O‘ZBEKISTON TARIXINI O‘RGANISHDA TARIXSHUNOSLIK, MANBASHUNOSLIK, ARXELOGIYA VA ETNOLOGIYA MASALALARI

<i>Mirkomilov.B.M.</i> Temur-Temuriylar davri sivilizatsiyasida me‘morchilik va qurilish.....	113
<i>A.F.Majidov., Qulberdiyev U.</i> Milliy davlatchiligimiz tarixining mumtoz namunasi.....	120
<i>Jumayev J., Abdumajitov J.</i> Amir Temur va Temuriylar davrida savdo yo‘llarining ravnaqi xususida.....	125
<i>Валиев А., Мамадалиев М.</i> Вопросы социальной защиты в	

деятельности Амира Темура.....	130
<i>Razzoqova G.Q., Maratova G.</i> Amir Temur va Temuriylar davrida tomosha san'ati va musiqa.....	136
<i>Bobobekova Sh., Bobobekov R.</i> Amir Temurning o'zbek davlatchiligi tarixida tutgan o'rni haqida.....	140
<i>Muminova G., Abdullayev D.</i> Amir Temur me'moriy merosini o'rganishga doir ayrim mulohazalar.....	145
<i>Mirkomilov B.M., Rahmatov A.</i> Temuriylar davrida tomosha san'ati va musiqa.....	150
<i>J.E.Toshboyev., Abdugapparov B.</i> Amir Temur va Temuriylar davlatida hunarmandchilik ravnaqi.....	154
<i>A.S.Majidov., Yakubov H.</i> Temuriylar renessansida me'morchilik ravnaqi.....	158
<i>U.S.To'pchiyev., Nomozova M.</i> Amir Temur va Temuriylar davrida qishloq xo'jaligida bog'dorchilik sohasi ravnaqi.....	162
<i>A.K. Toshboyev., S.F. Furqatov.</i> Amir Temurning mamlakat obodonchiligi borasidagi faoliyati haqida.....	165
<i>Tugalov B., Axmadkulov N.</i> Jizzax vohasi arxeologik yodgorliklarining o'rganilishi xususida.....	170
<i>Davlatova H.</i> Jizzax vohasi tarixi – Mojarm.....	174